

Іван СТАШКІВ

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
stashkiv@chem-bio.com.ua*

ПЕРЕВАГИ ТА ЗАГРОЗИ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Д. Томасма і К. Томасін зазначали: «Момент, у якому ми живемо сьогодні, є прославленням людського інтелекту та підставою для гордості за належність до цього покоління. Вчені заслуговують на всю нашу повагу, адже вони відкрили і показали світ, що прихований у нас самих. Ми – покоління, яке має в руках багаті та нові здобутки, щоб узяти на себе відповідальність за майбутнє людства. Ми щасливіці» [1, с. 65].

Сьогодні наука і технології невинно розвиваються в усіх сферах людського життя. Людина розширює свої можливості завдяки технологіям [1]. «Наукова фантастика вчора – науковий факт сьогодні» [3].

У праці Д. Томасми та ін. передбачалося, що до 2020 року світ стане гібридом усіх людських рас. Культури, етнічність та історія стануть глобалізованими. Основною відповідальністю людей буде навчитися жити разом. І тоді з'явиться велич людини. Виникне глобальне співіснування на основі принципу рівності, де слабкі, хворі та бідні матимуть більше прав і гідності [1].

Очевидно, що наука і технології зробили величезний внесок у розвиток людського світу. Однак передбачення досконалого світу виявилися суперечливими. Наука разом з деякими технологічними винаходами принесла чимало викликів і загроз виживання людства на Землі.

Парадоксальна «добра новина» науки і техніки призвела до створення інструментів маніпуляції та знищення всіх форм життя – від початку людського життя до його завершення: штучне запліднення та інсемінації, контрацептиви і абортівні засоби, вибір статі дитини, евтаназія тощо.

Сьогодні машини й автомати замінюють людей на робочих місцях за допомогою штучного інтелекту та механізованих роботів. Це зробило людину надлишковою, безробітною і передчасно виведеною з праці. Наявність зброї масового знищення і забруднення довкілля є причиною хвороб і смертей людей.

Впродовж історії людства існувала критична занепокоєність щодо сталого виживання людського виду на Землі у зв'язку з впливом сцієнтизму та техніцизму. Нещодавно це питання стало центральним у політичних, соціальних, моральних і навіть релігійних обговореннях і трактатах.

Наукові дослідження впродовж років свідчать, що на цей момент Земля – єдина відома біосфера та єдина планета, яка є домом для людини. Наука і технології, залишені без контролю, можуть призвести до катастрофи для всього людства й інших живих організмів та Землі.

Постає питання: чи маємо ми технологізувати людство чи олюднювати технології? Чи слід застосовувати все, що є науково або технічно можливим, до людини, тварин і довкілля? Як ми можемо мудро використовувати наші технонаукові знання, одночасно сприяючи людському життю та покращуючи якість життя майбутніх поколінь і нашого довкілля?

Доволі часто наука з технологіями – це спроба підкорити природу і використати її на благо людини. Водночас стає зрозумілим, що ця ж природа надмірно експлуатується – не лише на шкоду самій природі, а й на шкоду тому, хто її експлуатує – людині. Х. Насір описав цю ситуацію так: «Усюди присутнє прагнення підкорити природу, але в цьому процесі знищується цінність самого завойовника – людини, і під загрозу ставиться її власне існування» [4, с.17].

Все, що існує, має свої переваги та недоліки. Наука або технології, позбавлені справжньої раціональності, створюють ілюзію керованого світу. Найбільша моральна небезпека полягає в тому, що оскільки наука і технологія є частиною поступу й прагнень людського майбутнього і суспільства, то саму людину може бути зроблено головною жертвою цих ілюзій.

Людина потребує технологій, які возвеличують її особисту енергію та уяву, які підносять її гідність. Якщо ж технології позбавляють її фундаментального права на працю і перетворюють її на простий інструмент, вони стають знаряддям гноблення й справжнім ворогом. Працівник не повинен ставати річчю, додатком до машини. Отже, серед технологічного прогресу нашого часу людині має бути повернене її належне місце як працівникові, а не знаряддю власних інструментів.

Наука і технології можуть служити потребам людського життя у різний спосіб, але не зможуть замінити людське життя його синтетичним або штучним варіантом. Будь-який науковий чи технічний поступ повинен враховувати внутрішні цінності людського життя (які тривають від зачаття до природної смерті).

Інтегральний розвиток і поступ людини – ось що покликана забезпечити наука через технології. На жаль, деякі досягнення в галузі біотехнологій і науки порушують її внутрішню гідність. Ця сумна тенденція призводить до «об'єктивації» й «інструменталізації» людини (перетворює її на річ або інструмент власного винаходу).

Наука і технології повинні, навпаки, додавати цінності до вже піднесеної гідності людини як створіння Божого (наділеного невід'ємною гідністю), яке ніколи не є засобом, а лише метою. Ця мета озвучує сенс її створення – «віддати славу Богові» (Псалом 115:3). Сучасна людина, озброєна цим знанням,

покликана олюднити науку і технології, замість того щоб дозволити їм через технізацію знеособити її.

Правильне ставлення полягає в тому, що наука і технології мають служити людині як інструмент, подібно до того, як палець є інструментом для вказування на щось. Допоки наука і технології підпорядковуються людині, засоби служать меті, і саме людина є бенефіціаром. У цьому сенсі слід прийняти аристотелівське уявлення про мистецтво як наслідування природи, а не зосереджуватись виключно на технологіях, які дозволяють засобам узурпувати мету і ставити науку й техніку вище за людину.

Призначення людини – дивитися далі. Кожна нова технологія врешті-решт тьмяніє перед величчю природного дива, яке вона відкриває. Всесвіт надто багатий і різноманітний, щоб дозволити науці та технологіям стати кінцевою метою. Мистецтво наслідує природу, але природа наслідує нескінченність [2].

Сучасні чоловіки й жінки мають уникати ілюзій технізованого й знеособленого суспільства, якщо ми прагнемо досягти справжньої цілісності й автентичності людської особистості, які відповідають нашій долі як людей.

Будь-яке наукове або технічне досягнення, яке не ставить на перше місце благо і цілісний розвиток людської особи, слід відкинути. Наука і технології повинні бути на службі людини. Всі наукові та технічні закони мають захищати, зберігати і прославляти людське життя та гідність, забезпечувати його безперервне існування на землі, а також покращувати якість життя майбутніх поколінь і стан довкілля. Технічний прогрес із контрольованими техно-обмеженнями слід підтримувати та обирати на користь людського буття.

Отже, нами розглянуто як переваги, так і загрози науки та технологізації. Вона відстоює концепцію «подвійного використання» результатів наукових досліджень – тобто здатності науки і технологій служити як конструктивним, так і руйнівним цілям. Наміром не є обмеження інтелектуальної винахідливості, а, навпаки, заклик до техно-наукової культури, що відповідатиме персоналістичній етиці, яка сприяє процвітанню людини на Землі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Birth to Death. Science and Bioethics / ed. by D. Thomasma, K. Thomasine. United Kingdom : Cambridge University Press, 1999.
2. Demarco D. The Anesthetic Society. Virginia : Christendom Publications, 1982.
3. Life and Death. Moral Implications of Biotechnology / ed. by V. Mortensen. Switzerland : WCC Publications, 1995.
4. Nasir H. Man and Nature. London : Penguin Books, 1968.